

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยในสี่ทศวรรษที่ผ่านมา แม้ว่าจะได้รับผลสำเร็จหลายประการ ดังเห็นได้จากการขยายบริการโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสะดวกสบายมากขึ้น แต่เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาที่สังคมไทยประสบอยู่ในปัจจุบัน พบว่าภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เกิดขึ้นในปี 2540 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกลไกและการบริหารจัดการในประเทศของภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน มีความไม่เหมาะสมหลายประการ เมื่อเผชิญกับสภาพแวดล้อมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่อ่อนแอจึงนำไปสู่การพัฒนาที่ขาดความสมดุลและไม่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2545 : 5) ซึ่งความอ่อนแอต่าง ๆ เหล่านั้น ประเวศ วะสี (2541 : 7 – 9) สรุปไว้ 5 ประการนี้ คือ ความอ่อนแอทางศีลธรรม ความอ่อนแอด้านปัญญา ความอ่อนแอของระบบเศรษฐกิจ ความอ่อนแอของระบบรัฐ และความอ่อนแอทางสังคม

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต และความอยู่ดีมีสุขของประชาชน รวมทั้งเป็นปัจจัยบั่นทอนความเข้มแข็งฐานรากของสังคมไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นคนเก่ง คนดี มีระเบียบวินัย รู้หน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว องค์กรทางศาสนา องค์กรส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สื่อมวลชนและประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพลังปัญญา ศีลธรรมและวัฒนธรรมของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2545 : 38)

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ได้ตระหนักถึงนโยบายการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มุ่งเพิ่มศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้จัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้น มาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา ดังนี้

ประชาคมหมู่บ้าน โดยมีสมาชิกประชาคมประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ แกนนำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้านจะมีการประชุมเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน และเสนอปัญหาและความต้องการนั้นต่อประชาคมตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ประชาคมตำบล มีสมาชิกมาจากประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้แทนจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เข้ามาร่วมดำเนินการในการเป็นแกนนำในการเสนอปัญหา ความต้องการ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ตำบลให้ประชาชนได้รับรู้และช่วยกันแก้ไขเท่าที่สามารถทำได้ หากเกินความสามารถก็เสนอต่อไปยังประชาคมอำเภอ ประชาคมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ช่วยแก้ไขปัญหาคต่อไป

ศูนย์ประสานงานชุมชนตำบล (ศอช.ต.) หนองบัว เป็นศูนย์กลางในการประสานการทำงานระหว่างชุมชน และเครือข่ายในชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบลกับองค์การบริหารส่วนตำบล การร่วมรณรงค์ป้องกันและปราบปรามปัญหาเสพติด ตามยุทธศาสตร์ ราชฎีร์-รัฐ ร่วมใจต้านภัยยาเสพติด ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงปัญหา และร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างสมรรถนะ และศักยภาพชุมชนในหมู่บ้านให้กระบวนการประชาสังคมเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อขยายผลการดำเนินการอย่างยั่งยืน (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. 2548 :6)

ชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ยังประสบปัญหาในด้านการจัดทำกลุ่ม การปฏิบัติการ การสร้างและขยายเครือข่าย ตลอดจนมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวยังขาดความเชื่อมโยงกันในการดำเนินงาน ทำให้เกิดการซ้ำซ้อน จนบางครั้งดำเนินการในเรื่องเดียวกัน หรืออาจขาดการดำเนินงานในเรื่องเดียวกัน โดยสังเกตได้จากแผนงานโครงการในแผนแม่บทชุมชน ซึ่งยังไม่ครอบคลุม มักจะเน้นพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่ขาดด้านการพัฒนาสังคม และด้านสวัสดิการชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหา และสร้างรูปแบบกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในครั้งนี้กำหนดเนื้อหาที่ต้องการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยปัญหาต่าง ๆ ตามแนวคิดการพัฒนาชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ การสร้างกลุ่ม การปฏิบัติการ การสร้างและขยายเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหา

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประชากร ประกอบด้วย นายกองดีการบริหารส่วนตำบลหนองบัว ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน จำนวน 50 คน กำหนดจะดำเนินการช่วงระหว่าง เดือน มิถุนายน – กรกฎาคม 2549

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบ

ประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา

ช่วงที่ 1 ปัญหาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **รูปแบบ** หมายถึง กระบวนการ วิธีการขั้นตอนที่เป็นระบบ ในการดำเนินการตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสุดท้าย

2. **ชุมชน** หมายถึง ชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

3. **ความเข้มแข็งของชุมชน** หมายถึง สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคีและมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาของชุมชน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ินตัวตลอดเวลาต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีพลังทางสังคมที่คนทั้งชุมชนมีการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ผสมผสานในทิศทางเดียวกัน และแสดงออกทางพฤติกรรมร่วมกัน และมีการค้าจุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือกันโดยการจัดการตามวัฒนธรรม รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันในลักษณะการมีส่วนร่วม การเข้ามามีส่วนใน กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการรับผิดชอบ และประเมินผล

4. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน** หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนที่ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยมีการนำมิติทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการทำงานเป็นเครือข่าย มีประสิทธิภาพตอบสนองต่อปัญหา มีการจัดกลุ่ม มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน มีการกระจายประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชน ได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก มีการขยายผลกิจกรรม ขยายเครือข่าย ได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกของชุมชนเป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงปัญหาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. ได้รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการการเสริมสร้างเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน